

26. Surtees P., Wainwright N., Luben R., at al. Sense of coherence and mortality in men and women in the EPIC-Norfolk United Kingdom prospective cohort study // *Am J. Epidemiol.* – 2003. – Dec. – P. 1202–1209.
27. Turner R.J., Roszell P. Psychological resources and the stress process // *Stress and mental health: Contemporary issues and prospects for the future* / Ed. by W.R. Avison, J.H. Gotlib. New York: Plenum Press, 1994. P. 179 – 209.

In the article resource approach to coping behavior is discussed. Theories by S. E. Hobfoll, A. Bandura, A. Antonovsky, S. R. Maddi and others are reviewed. Every theory emphasizes the importance of personal resources such as sense of coherence, self-efficiency, hardiness, self-esteem and self-confidence in determination of successful coping. The hypothesis is formulated that these concepts in a certain extent are synonymic and/or reflect different aspects of one or several latent and more universal properties of personality.

Key words: properties of personality, behavior, coping, resource approach, hardiness, self-efficiency, self-esteem, self-confidence.

Отримано: 09.12.2009

УДК 159.922.73

Л.М. Ростомова

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПЕРЕЖИВАННЯ ПРОВИНИ НЕПОВНОЛІТНІМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ

У статті розкрито психологічну сутність феномена переживання провини, особливості її прояву серед неповнолітніх, схильних та не схильних до правопорушень. У контексті соціально-екологічного підходу та проактивного управління криміногенною ситуацією показано, що у профілактиці правопорушень неповнолітніх провідне місце має надаватися загальній профілактиці, спрямованій на усунення передумов виникнення відхилень у розвитку особистості дитини, яка ще не стала на шлях злочинів. Обґрунтована доцільність застосування методики психологічного аналізу вчинків для подолання дії механізмів психічного

захисту й актуалізації конструктивного переживання почуття провини неповнолітніми, що знаходяться на обліку в КМСД.

Ключові слова: переживання провини, механізми психічного захисту, рефлексивний аналіз вчинків, актуалізація конструктивного переживання провини, почуття відповідальності.

В статье раскрыты психологическая сущность феномена переживания вины, особенности ее проявления среди несовершеннолетних, склонных и не склонных к правонарушениям. В контексте социально-экологического подхода и проактивного управления криминогенной ситуацией показано, что в профилактике правонарушений несовершеннолетних, руководящее место должно принадлежать общей профилактике, направленной на устранение предпосылок возникновения отклонений в развитии личности ребенка, который еще не стал на путь преступлений. Обоснована целесообразность применения методики психологического анализа поступков для преодоления действия механизмов психической защиты и актуализации конструктивного переживания чувства вины несовершеннолетними, состоящими на учете в КМСД.

Ключевые слова: переживание вины, механизмы психической защиты, рефлексивный анализ поступков, актуализация конструктивного переживания вины, чувство ответственности.

Актуальність проблеми боротьби зі злочинністю, на жаль, залишається високою впродовж тривалого часу. Характеризуючи стан її розробки, можемо констатувати, що в працях Ю.М. Антоняна, М.І. Бобневої, Г.Зера, О.В.Змановської, Ю.О.Клейберг, І.С.Кюна, В.М.Кудрявцева, С.Д.Максименка, Н.Ю.Максимової, В.С.Медведева, Ю.В.Меркулової, Л.І. Мороз, К.Муздибаєва, А.Р.Ратінова, О.О. Реана, Т.Є. Семикоп, В.М.Синьова, В.Д.Менделевича, В.М.Оржиховської, В.О.Татенка, Й.Д.Фельдштейна, Л.Б.Шнайдер, С.І.Яковенка та ін. розглянуто цілу низку теоретичних і прикладних питань загальної, спеціальної, індивідуальної та комплексної профілактики девіантної й протиправної поведінки неповнолітніх та їх ресоціалізації.

В останні роки в Україні отримали розвиток інноваційні підходи щодо профілактики правопорушень: системний, відновний, проактивний [2; 3; 7]; впроваджуються ефективні психолого-педагогічні методики профілактики та корекції девіацій. Але ці напрацювання ще не повною мірою враховують можливість актуалізації у правопорушників моральних почуттів, зокрема конструктивного переживання провини як основи для прийняття на себе відповідальності за заподіяне, формування бажання відшкодувати завдану шкоду, отримати вибачення, бути прийнятими в спільноту.

Переживання провини привернуло увагу З.Фрейда, а згодом і інших представників психоаналізу (А.Адлера, Е.Еріксона, М.Кляйн, Е.Фрома, К.Хорні, К.Юнга та ін.); екзистенціально-гуманістичного (Р.Мей, Ж.-П.Сартр, В.Франкл, І.Ялом та ін.) і когнітивно-поведінкового (Дж.Ангер, А.Бек, Б.Магер, О.Маурер, Д.Л.Мошер, Д.Олівер, С.Б.Сарасон, Д.Світцер) напрямів психології та психіатрії. Ними створено методики, спрямовані на позбавлення людини невротичного й патологічного почуття провини. Водночас вважається, що переживання провини необхідне для духовного розвитку, тому його не варто усувати чи полегшувати.

Теоретичне осмислення феномену провини здійснювалося з позицій етики (Арістотель, Платон, Спіноза, Й.Фіхте, Ф.Ніцше, В.Соловйов, М.Бердяєв, С.К'єркегор, М.Хайдеггер), теології (М.Бубер, П.Тіллх та ін.), антропології та соціальної психології (Е.Еріксон, М.Мід, Д.Майерс та ін.). Незважаючи на суперечливість існуючих точок зору та недостатню теоретичну вивченість феномена переживання провини у загальній, педагогічній та віковій, а також медичній і юридичній психології (Ф.Басін, Ф.Василюк, Р.Баумайстер, І.А.Белік, У.Джемс, В.Джонс, К.Куглер, О.В.Короткова, Х.Левіс, О.Л.Макєєва, К.Муздибаєв, Є.Роулінгз, А.Стіллвелл, Дж.Тангней та ін.), нагромаджено значний матеріал щодо сутності та генезису переживання провини, який потребує систематизації та узагальнення.

У нашому дослідженні ми ставимо за мету з'ясувати особливості переживання провини неповнолітніх правопорушників в інтересах вдосконалення психологічного супроводження морально-правового виховання, профілактики та корекції аморальної й протиправної поведінки.

Предметом дослідження обрана “Я-концепція” як цілісний, хоча й не позбавлений внутрішньої суперечності, образ власного Я, ставлення до себе, в якому виділяють окремі компоненти: *когнітивний* – образ зовнішності, здібностей, особистісних якостей, соціального статусу й т. ін. (самосвідомість); *емоційний* – самоповага, самозакоханість, незадоволення собою; *оціночно-вольовий* – прагнення вдосконалити себе, заслужити визнання чи прощення інших (Р. Бернс, У. Джеймс). К. Роджерс звернув увагу на існування усвідомленого і не усвідомленого компонентів Я-концепції. В.В. Столін вважає головними функціями “Я-концепції” “зв’язування особистості” в єдине ціле та диференціацію її складових. На думку І.С. Кона, “Я-концепція” вбирає в себе поточні переживання у формі самопочуття, відчуття впевненості

в собі, своєї захищеності, комплексу неповноцінності й т. ін. [4-6].

Аналіз наукової літератури та результати пілотного дослідження дозволяють зробити висновки щодо умов розвитку позитивної “Я-концепції” і її компонентів у старшому підлітковому та юнацькому віці, зокрема у девіантів. Позитивна “Я-концепція”, високий рівень самосвідомості спрямовує неповнолітнього на самовдосконалення, подолання негативних якостей свого “Я”. Вирішальне значення для формування позитивної “Я-концепції” в цьому віці відіграє взаємодія та спілкування зі значущими іншими, зокрема батьками. Ставлення до себе, знання про себе, самооцінка формуються також на рівні мікросоціального оточення на підставі самооцінки окремих вчинків і особистості загалом. При наявності негативної “Я-концепції” проступки сприймаються суб’єктом як прийнятні, відчуття відповідальності, сорому чи провини відсутні. Щоб виправити таку ситуацію, необхідна спеціально організована профілактико-коригувальна робота, спрямована на активізацію рефлексії, важливої для становлення морально зрілої особистості. При цьому важливу роль відіграє набуття соціальної ідентичності – усвідомлення своєї приналежності до певної соціальної спільноти й задоволення потреби бути у гармонії з оточенням, уникнути самотності, що досягається шляхом привласнення соціальними цінностями, тобто шляхом формування соціальної ідентичності.

Негативна ідентичність проявляється перш за все в запереченні тих властивостей та ролей, які в нормі сприяють формуванню ідентичності (це сімейні ролі, статево-рольові й професійні стереотипи, національні звичаї і т. ін.). У девіантів спостерігається негативізм стосовно цінностей громади, вибір для наслідування негативного зразка, ролі або якості, які в суспільстві розглядаються як небажані або небезпечні, властиві злочинцям. У період дорослішання формування “Я-концепції” відбувається на тлі суперечності між “Я” реальним та ідеальним, яка може бути усунена завдяки дії механізмів психічного захисту. Вірогідним є припущення про наявність у неповнолітніх, схильних до правопорушень, установок на неусвідомлюваний психічний самозахист, який блокує продуктивне переживання ними провини.

В основу дослідження покладено припущення про те, що діти, які не отримували належної уваги і підтримки з боку батьків, яких не сприймало дитяче оточення та негативно оцінювали педагоги (через нездібність до навчання та погану поведінку), активніше,

хоча і не завжди свідомо й цілеспрямовано, використовують механізми психічного захисту.

Серед детермінант протиправної (правомірної) поведінки міркування правового порядку практично відсутні. Більше значення мають суб'єктивні переживання, думки та почуття, пов'язані з морально-психологічними якостями особистості, зокрема, страхом суспільного осуду, покарання, переживання провини. Шкода, що такі поняття, як честь, совість, сором, у наш час виходять із вжитку у молодіжному середовищі, їх не часто можна почути в родинному колі чи в школі, їх все рідше досліджують науковці. Проте існують теоретичні та практичні передумови активізації цих психічних утворень шляхом застосування відновного підходу в ювенальній юстиції.

В результаті емпіричного дослідження за методикою "Хто Я" М.Куна-Т.Макпартленда отримано дані для аналізу семантичного поля "Я-концепції" неповнолітніх правопорушників (30 юнаків віком від 14 до 18 років) та їх правослужняних ровесників (контрольна група). Її основу утворюють соціальні ролі, ознаки належності до певних соціальних груп, а також індивідуальні ознаки поведінки та зовнішності. Частина характеристик являє собою віддзеркалення оціночних суджень оточуючих. Контент-аналіз самохарактеристик засвідчив, що представники основної групи використовують менше лексичних одиниць, ніж представники контрольної групи. Найчастіше опитувані характеризують свій соціально-демографічний статус (учень, син, юнак) та суб'єктів діяльності (спортсмен, музикант, вболівальник). У самохарактеристиках наводяться ознаки зовнішності (високий, "накачаний", рудий тощо) та позитивні якості особистості (веселий, добрий, сміливий). Якості, які можна тлумачити як негативні, опитувані взагалі не вказують. Узагальнена самохарактеристика представника контрольної групи є, в основному, нейтрально-описовою. Самохарактеристика представника основної групи містить негативні оціночні судження, що вказує на низьку самооцінку і певною мірою негативне забарвлення "Я-концепції".

Це положення підтверджує порівняння "Я-реального" та "Я-ідеального" за методикою Т.Лірі. В профілі провідних тенденцій взаємодії з оточуючими у представників основної групи привалює агресивно-домінантний стиль взаємин, не сприйняття позиції покори та залежності. Вони агресивні та підозрілі, не схильні до проявів альтруїзму. Різниця між "Я-реальним" та "Я-ідеальним" на рівні порівняння середнього арифметичного зовсім не велика,

але в індивідуальних профілях вона присутня (середнє стандартне відхилення = 2,3 бала, в три рази більше, ніж у контрольній групі, де цей показник = 0,7 бала). Варто звернути увагу й на те, що представники контрольної групи, будучи соціально адаптованими, констатують при описі “Я-реального” схильність до домінування, яка є типовою для підлітково-юнацького віку. Коефіцієнти домінування та дружелюбності за тестом Лірі неповнолітніх основної та контрольної групи відрізняються на рівні достовірності $> 0.05\%$. Виявлена суттєва різниця між самооцінкою неповнолітніх основної групи та їх експертною оцінкою з боку працівників кримінальної міліції у справах дітей¹ ($c < 0,01$ за критерієм Пірсона): вони сприймають вкрай негативно.

Методика дослідження самоповаги В.В.Століна і С.Р.Пантілеева показала, що загальний рівень самоповаги вищий у представників контрольної групи, яка загалом виглядає краще за всіма параметрами. Вони очікують (і реально мають) позитивного ставлення до себе, знаходься у злагоді з собою та оточуючими, хоча їх поведінка й особисті якості далекі від ідеалу. Члени основної групи навпаки, живуть в світі, сповненому конфліктів, як внутрішньо особистих, так і міжособистісних.

Достовірні відмінності між порівнюваними групами мають місце за всіма шкалами, але найбільш виразні відмінності зафіксовані за чотирма з них: це самовпевненість, самоприхильність, внутрішня конфліктність й самозвинувачення (достовірність відмінностей за критерієм Пірсона $c < 0,01$). Представники основної групи надмірно впевнені в собі й самоприхильні, що свідчить про брак самокритичності. Високий рівень внутрішньої конфліктності парадоксально сполучено з низьким рівнем самозвинувачення.

Такі теоретичні конструкти, як “Я-концепція”, “механізм психічного захисту”, “локус контролю”, мають значну цінність для розуміння переживань неповнолітніх правопорушників, надання їм цілеспрямованої психологічної допомоги з метою формування адекватної самооцінки, прагнення змінювати себе на краще. Одним із інструментів такої допомоги є рефлексивний тренінг особистісного зростання. Зауважимо, що в сучасній психології прийнято розрізняти поняття психологічна захищеність й психічний захист, захисні механізми та стратегії подолання негараздів. Їх відрізняє рівень усвідомлення, адекватність обставинам, ефективність. Вважається, що наявність автоматичних захисних реакцій унеможливорює конструктивний вихід зі

¹ Далі – КМСД

складних життєвих ситуації. “Опитувальник психологічної захищеності особистості” І.А.Баєвої [1] показав, що неповнолітні, схильні до правопорушень, сприймають світ як небезпечний й тому налаштовані на самозахист. Відсутність соціальної захищеності активізує в них дію несвідомих, регресивних механізмів психічного самозахисту. Водночас, фіксується посилення схильності до девіантної поведінки. Протипага цим тенденціям у вигляді відчуття сорому, провини, сумління совісті не працює. У неповнолітніх, схильних до правопорушень, переживання провини мало виражене й корелює з такими особливостями, як висока та неадекватна самооцінка, екстравертованість, низька чутливість, тенденція до домінантно-незалежних стосунків, конфлікт з матір’ю. В їх узагальненому профілі провідних механізмів психічного захисту (за Р.Плутчіком) домінують механізми витиснення, регресії та проєкції.

Розглянувши теоретичні, організаційні та методичні підходи до здійснення загальної, спеціальної та індивідуальної профілактики правопорушень неповнолітніх з боку працівників КМСД, авторка дійшла висновку про доцільність більш активного впровадження методів відновного правосуддя для актуалізації в них конструктивного переживання провини.

У контексті соціально-екологічного підходу та спираючись на ідей проактивного управління криміногенною ситуацією, ми вважаємо, що у профілактиці правопорушень неповнолітніх провідне місце має надаватися не індивідуальній, а загальній профілактиці. Вона повинна бути спрямована на усунення передумов виникнення відхилень у розвитку особистості дитини, яка ще не стала на шлях злочинів. У цьому зв’язку, рання (первинна) профілактика тлумачиться нами як сукупність заходів, що здійснюються державними органами і громадськими організаціями для:

- покращання умов життя та виховання неповнолітніх у випадках, коли зовнішні обставини загрожують їх нормальному розвитку;
- знешкодження джерел антисоціального впливу на них;
- корекції розвитку особистості неповнолітніх, які мають некримінальні відхилення у поведінці

За результатами аналізу понад 120 опублікованих за останні 10 років англійською мовою профілактичних програм зроблено висновок про неможливість оцінити ефективність більшості з них через відсутність чітких кількісних та якісних критеріїв оцінки їх ефективності, зокрема, відсутність статистично достовірного

зниження рівня злочинності після впровадження цих програм. Аналогічні проблеми пошуку ефективних методів роботи існують і в працівників КМСД. Проведене нами сфокусоване інтерв'ю з 12 досвідченими працівниками свідчать про брак мотивації саме стосовно профілактичної роботи, нестача психолого-педагогічної компетентності, підготовленості щодо здійснення безпосереднього впливу неповнолітніх при проведенні індивідуальної профілактики. Їм важко оцінити результативність цієї діяльності, розуміння того, як її можна скоригувати.

Результативність профілактики насамперед залежить від якості аналізу конкретних вчинків, що відхиляються від соціальної норми. Найбільш істотні труднощі у вирішенні цих завдань на рівні популяції зумовлені наступними обставинами:

1. Відсутність достовірних даних для аналізу.
2. Низький рівень достовірності прогнозу.
3. Громіздкий щодо виконання інструментарій прогнозу.
4. Складний інструментарій прогнозу.

Ці труднощі виникають через відсутність методики опрацювання фактів і закономірностей, труднощі щодо висунення ідей, які б могли впливати на криміногенну ситуацію на загальнодержавному та місцевому рівнях. Складний інструментарій індивідуального кримінологічного прогнозування висуває вимогу щодо значного підвищення рівня науково-методичної підготовленості працівників до профілактично-коригувальної роботи. Потреба у покращанні організаційно-методичного забезпечення КМСД зумовлена:

- 1) відсутністю спеціальних нормативно-методичних документів, що визначають зміст та порядок проведення профілактичної роботи;
- 2) недостатнім рівнем професійної майстерності практичних працівників КМСД через брак знань з педагогіки та психології;
- 3) низьким рівнем взаємодії та узгодженістю дій при вирішенні спільних завдань з іншими службами органів внутрішніх справ, службами у справах дітей, різними державними органами та громадськістю.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне:

- передбачити спеціальні програми (плани) залучення громадськості до виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми, зокрема долучати населення до заходів, спрямованих на виявлення неблагополучних сімей, в яких проживають неповнолітні;

- покращити матеріально-ресурсне та кадрове забезпечення КМСД, що зменшить плінність кадрів цієї служби;
- забезпечити систематичний обмін інформацією підрозділів кримінальної міліції та адміністрації притулків для неповнолітніх, шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації, виховно-трудова колоній для неповнолітніх (про звільнення неповнолітніх) для своєчасного вирішення питань щодо їх працевлаштування та подальшої профілактичної роботи.

Учасники фокус-груп визначили, що індивідуальна профілактика – це діяльність, спрямована на виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень і здійснення впливу на них та їх соціальне середовище з метою корекції поведінки цих осіб, усунення, послаблення або нейтралізації наявних криміногенних чинників. Індивідуальна профілактика здійснюється відносно тих неповнолітніх, які вже вчиняли правопорушення, для того, щоб не допустити рецидиву, а також відносно тих, хто опинився у несприятливих умовах і можуть, у зв'язку з цим, стати на шлях вчинення правопорушень.

Опитувані визначили три головні фази індивідуальної профілактики:

- *підготовка*: виявлення осіб з антигромадськими установками, а також елементів мікросередовища, які на них впливають негативно;
- *безпосередня*: з комплекс заходів щодо організації, планування та безпосереднього впливу на особу та її оточення, які виступають як предмет профілактичної роботи;
- *кінцева*, яка передбачає проведення оцінки змін предмета впливу, тобто аналіз результатів профілактичних заходів, визначення нових цілей та завдань, закріплення результатів змін.

Виділяють три форми роботи – індивідуальну, групову та комплексну (змішану).

В ході проведення з працівниками КМСД службової підготовки опрацьовано метод рефреміну, який може застосовуватися як при індивідуальній роботі з неповнолітніми, так і при груповій. Мета його застосування – спонукання неповнолітнього до переосмислення свої вчинків, показ йому їх негативного впливу одночасно з показом переваг участі у соціально-позитивній діяльності.

У залежності від того, наскільки неповнолітній схильний довіряти ініціатору коригування, для опрацювання можна

застосувати три різні формати взаємодії: 1) *конфіденційний* – один на один, 2) *псевдо груповий* (у присутності інших неповнолітніх аж до участі у повномасштабному “колі примирення”) й 3) *групового тренінгу (рефлексивного за змістом й особистісного зростання – за метою)*, який є не тільки ретроспективним (таким, що відтворює події минулого), а й конструктивним, спрямованим на моделювання теперішнього та майбутнього. Перша форма заснована на здатності неповнолітнього скористатися допомогою іншої людини в аналізі своїх вчинків та переживань. Для цього потрібні довіра, авторитет, прагнення бути чесним перед собою. Дві інші форми роботи використовують ресурси групової зони найближчого розвитку. Всі ці форми можуть застосовуватися послідовно або окремо й незалежно одна від іншої.

Для того, щоб процедура аналізу вчинків і переживань неповнолітнього була продуктивною, ведучий може скористатися запропонованою нами 6-кроковою процедурою аналізу вчинку. Для навчання працівників КМСД медіації й іншим методам відновного правосуддя використано метод кейсів.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки: впровадження ідей відновного правосуддя в практику призвело до того, що в 2009 році кількість злочинів, вчинених в м. Одесі неповнолітніми зменшилася на 4,2% (у 2008 році було вчинено 839 злочинів, у наступному – 804). Впровадження методів відновного правосуддя в Одесі призвело до зменшення на 23% кількості учнів шкіл, які притягались до кримінальної відповідальності. Відповідний показник щодо учнів ПТУ знизився на 26%.

Проведення з неповнолітніми, схильними до правопорушень, рефлексивного тренінгу особистісного зростання сприяло зростанню рівня загальної інтернальності на 12%. Він зріс у сфері інтерпретації невдач, у взаєминах та інших сферах, що свідчить про зростання в учасників тренінгу готовності приймати на себе відповідальність за стан стосунків, успіхи та невдачі. Застосування “Морфологічного тесту життєвих цінностей” свідчить, що система цінностей досліджуваних неповнолітніх не повною мірою відповідає статистичній нормі. Після тренінгу вона зазнала змін, зокрема, на 20% зріс показник локусу контролю себе та свого життя – неповнолітні стали почувати себе більшою мірою здатними визначати власне життя, брати на себе відповідальність за теперішнє та майбутнє.

Подальші перспективи вирішення проблеми зниження рівня правопорушень ми вбачаємо у комплексному застосуванні соціально-екологічних та психолого-педагогічних засобів впливу.

Соціально-екологічні чинники впливу змінюють об'єктивні умови життя людей, а психолого-педагогічні – самих людей, їх психологічний уклад та поведінку.

Список використаних джерел

1. Баева И.А. Психология безопасности как направление психологической науки и практики / Психол. журн. – № 11. – 2006. – С. 66-68.
2. Зер Г. Зміна об'єктива: Новий погляд на злочин та правосуддя / Пер. з англ. [Текст]. – К.: Пульсари, 2004. – 222 с.
3. Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання: Навчальний посібник [Текст] / С.І.Яковенко, Н.Ю.Максимова, Л.І.Мороз, Л.А.Мороз. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 246 с.
4. Ратинов А.Р., Ефремова Т.Х. Психологическая защита и самооправдание в генезисе преступного поведения // Личность преступника как объект психологического исследования. – М., 1979. – С. 44-62.
5. Самосознание и защитные механизмы личности. – Самара: Изд. Дом “Бахрам-М”, 2000. – 655 с.
6. Столин В.В. Самосознание личности. – М.: МГУ, 1983. – 287 с.
7. Сучасні стратегії міліції щодо профілактики правопорушень неповнолітніх: Навч. посібн. / За ред. Л.І. Мороз. – К.: Вид. ПОЛИВОДА А.В., 2008. – 210 с.

In the article, psychological essence is exposed to the phenomenon of experiencing of guilt, features of its display among the minor, inclined and not inclined to offences. In the context of socio-ecological approach and proactive management of the criminological situation, it is proved that in the prevention of offences committed by minor, a leading place must get common prevention, directed to the removal of pre-conditions of origin of rejections in the development of personality of a child which did not yet become to slide down. It is proved the expedience of application of method of psychological analysis of acts and actualization of the structural experiencing, and actualization of the structural experiencing of the sense of guilt of minor, that are registered at the Criminal department in child affairs.

Key words: experiencing of guilt, mechanisms of psychical defence, reflexive analysis of acts, actualization of the structural experiencing of guilt, sense of responsibility.

Отримано: 28.12.2009